

Перспективи інтеграції України на рівні її регіонів в світовий економічний простір

Статтю присвячено аналізу перспектив інтеграції України до системи світового господарства в умовах глобалізації світового простору, де розглянуто рівні, форми та типи процесу міжнародної інтеграції, політико-правові, економічні, соціально-культурні та інфраструктурні передумови інтеграції України до світового та європейського простору.

This article examines the prospects for Ukraine's integration into the world economy systems in a globalized world space where considered equal, forms and types of process of international integration, political, legal, economic, social, cultural and infrastructural prerequisites for Ukraine's integration into the global and European space.

Ключові слова: інтеграція, глобалізації, євроінтеграція, економічний простір, фактори і нтеграції.

Вступ. У широкому розумінні міжнародну економічну інтеграцію визначають і як відносини, і як процес. Інтеграцію в першому розумінні можна тлумачити як відсутність будь-якої форми дискримінації іноземних партнерів у кожній з національних економік. У такому плані міжнародна економічна інтеграція розглядається як найвищий розвитку МЄВ [1]. Як процес інтеграція виявляється в стиранні відмінностей між економічними суб'єктами – представниками різних держав.

Постановка проблеми. Безпосередня й активна участь України в сучасних ітеграційних процесах об'єктивно зумовлена перевагами міжнародного поділу праці, а також потребою подолати штучну відокремленість нашої держави від світового господарства, яку спричинили односторонній її розвиток в межах високоспеціалізованого СРСР, деформовані зовнішньоекономічна політика й механізми зовнішньоекономічної діяльності, нерозвинені товарно – грошові відносини та національні ринки товарів, послуг, праці та капіталу. Дослідженнями цих процесів займалися вчені СНД (В.

Вольський, Б. А. Гітер, А. П. Голіков, Н.С. Мироненко, П.А. Можасєв, П.Ю. Фомічов, А.С. Юрченко) і далекого зарубіжжя (Байрош, Бойєр, Гібб та ін.) Вони надали методологічну оцінку процесам глобалізації, інтеграції та регіоналізації, при цьому акцентуючи увагу, а тому, що глобалізація та інтеграція є невідємними складовими процесу інтернаціоналізації господарського життя [2, 3].

Цілі та завдання статті. Основною метою статті є аналіз основних суспільно-економічних аспектів інтеграції України до світового економічного простору, дослідження основних факторів інтеграції держави та розробка рекомендацій щодо активації механізму прискорення європейського вектору інтеграції України до системи світового господарства.

Викладення основного змісту дослідження. На певному рівні розвитку мікроінтеграції виникають транснаціональні корпорації. Вони є найбільш інтегрованими мікроструктурами. На рівні національних економік інтеграція розвивається на основі формування економічних об'єднань країн з тим чи іншим ступенем узгодження їх національних політик. Тут йдеться про явище економічного регіоналізму. Отже, маємо дворівневу структуру інтеграційного процесу – на мікро- та макрорівні. Як теоретично обґрунтовані та практично апробовані розглядають такі форми міжнародної регіональної економічної інтеграції: зона преференційної торгівлі, зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний та політичний союзи [4].

Зона преференційної торгівлі – зона з пільговим торгівельним режимом, коли дві або декілька країн зменшують взаємні тарифи з імпорту товарів, зберігаючи рівень тарифів в торгівлі з іншими країнами.

У зонах вільної торгівлі діє особливий пільговий торговельний режим для країн-учасниць за рахунок усунення внутрішніх тарифів при їх збереженні в торгівлі з іншими країнами.

Митний союз – це угода двох або декількох держав, що передбачає усунення внутрішніх тарифів та встановлення спільного зовнішнього тарифу.

В *економічному союзі* вільний рух факторів та результатів виробництва доповнюється гармонізацією внутрішньої та зовнішньої політики. В країнах-учасниках функціонує, як правило, єдина грошова одиниця. Прикладом таких союзів є Бенілюкс, Сполучення Штати Америки, Радянський Союз. На основі

економічних створюються *політичні союзи*, в яких поряд з економічною забезпечується політична інтеграція.

При утворенні зон преференційної та вільної торгівлі, митних союзів міждержавні відносини стосуються лише сфери обміну, тобто розвивається *торгівельна інтеграція*. Глибші форми міждержавної інтеграція створюють умови для виробничої інтеграції. Рівні, форми та темпи міжнародної економічної інтеграції тісно взаємопов'язані.

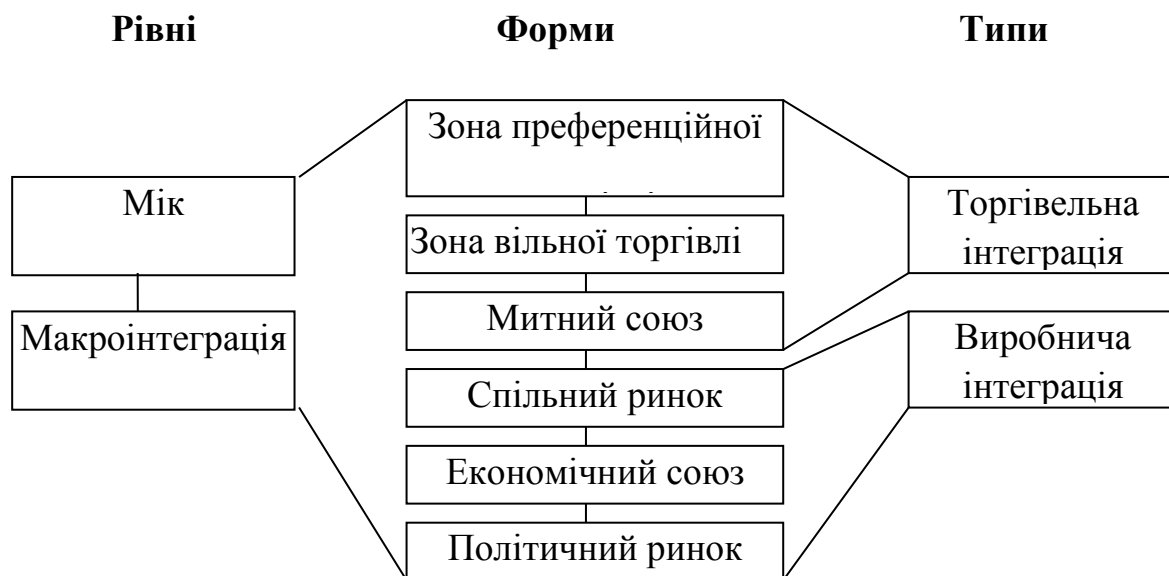

Рис. 1. Рівні, форми і типи міжнародної економічної інтеграції

Розвиток процесів міжнародної економічної інтеграції зумовлений такими факторами:

- економічним розвитком країн, груп країн та регіонів світу в умовах нерівномірного розподілу ресурсів;
- закономірностями науково-технічного прогресу;
- тенденціями демографічного розвитку;
- наявністю та необхідністю розв'язання глобальних проблем (енергетичної, продовольчої, екологічної, використання світового океану та космосу, економічного зростання та зростання народонаселення, економічної безпеки, роззброєння);
- різким скороченням відстаней за рахунок розвитку транспортно-комунікаційних мереж;
- ринковою «уніфікацією» економічного розвитку.

Проте, незважаючи на очевидні економічні переваги, процеси міжнародної економічної інтеграції відбуваються на тлі складного переплетіння соціально-економічних та політичних проблем. Основні чинники, що зумовлюють виникнення й існування згаданих проблем, такі:

- націоналізм, традиційні конфлікти між окремими країнами та групами країн, ідеологічні розходження;
- політико-правові, економічні та соціально-культурні відмінності країн-учасниць; зростання затрат при реалізації регулятивних функцій на наднаціональному рівні; суперечності, пов'язані із розширенням інтеграційних угруповань і т.ін.

Ефективність міжнародної економічної інтеграції досягається за рахунок таких чинників:

- усунення дискримінації та бар'єрів між країнами-учасницями інтеграційних угруповань у переміщенні товарів, послуг, капіталу, робочої сили та підприємництва;
- стандартизації та уніфікації у виробничо-комерційній сфері;
- динамічного ефекту завдяки розширенню ринку та економії на масштабах виробництва;
- забезпечення достатнього рівня конкуренції.

Сучасним процесам міжнародної економічної інтеграції притаманні певні особливості, а саме:

- динамізм процесів міжнародної економічної інтеграції в цілому, зумовлений як дією об'єктивних факторів, так і «ланцюговою» реакцією країн на розвиток окремих інтеграційних угруповань;
- нерівномірність розвитку й реалізації форм міжнародної економічної інтеграції, спричинена проявами очевидних відмінностей економічного розвитку країн і регіонів світу;
- розвиток поряд з інтеграційними дезінтеграційних процесів, які мають глибоки корені в історичних, політичних, економічних і соціальних закономірностях світового розвитку.

Аналізуючі сучасні тенденції світового розвитку, інтернаціоналізацію національних економік, перетворення світового економічного механізму в

єдину глобальну систему, для України виникає гостра необхідність процесу активної інтеграції до сучасної системи господарських зв'язків для успішного подальшого економічного, соціального та політичного розвитку [5,6].

Для ефективної й організаційно оформленої інтеграції України в сучасні світогосподарські зв'язки необхідні певні політико-правові, соціально-культурні, економічні та інфраструктурні передумови.

Основні *політико-правові передумови* інтеграції України: політичне визначення України, забезпечення територіальної цілісності та створення адекватної системи національної безпеки, безумовне виконання міжнародних зобов'язань, особливо в сфері прав людини, запровадження прийнятної форми громадянства, перегляд існуючої практики політичних зв'язків з державами колишнього СРСР, пряма участь в регіональних і глобальних політичних процесах, формування відповідного законодавства і вироблення ефективних механізмів та інструментаріїв його виконання.

Економічні передумови інтеграції формуються завдяки таким чинникам: економічному та інституційному забезпеченню суверенітету, оцінці економічного потенціалу і напрямів структурної перебудови, розробленню та реалізації обгрунтованої програми переходу до ринкових відносин з пріоритетом роздержавлення і приватизації, соціального захисту населення, оцінці експортного потенціалу, виробленню експортно-імпоротної стратегії та адекватного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності, запровадженню національної грошової одиниці з включенням її до системи міжнародних розрахунків, розв'язанню проблеми зовнішньої заборгованості та розподілу активів колишнього СРСР шляхом відповідних переговорних процесів.

До основних *соціально-культурних* передумов інтеграції належать відродження і виховання почуття власної гідності, створення умов соціально-культурної життєздатності народів України, формування сучасної, орієнтованої на світові пріоритети системи народної освіти, розвиток контактів з українцями, що проживають за межами України.

Формування *інфраструктурних передумов* насамперед пов'язане з розвитком транспортних комунікацій, необхідних для нормальної життєдіяльності суверенної держави (національні авіакомпанії, флот,

транспортні корпорації), розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних систем з включенням їх до міжнародних систем.

На процеси включення України до сучасної системи світогосподарських зв'язків впливають конкретні зовнішньо- та внутрішньо-економічні фактори, що формуються в системі передумов, особливостей і шляхів інтеграції України.

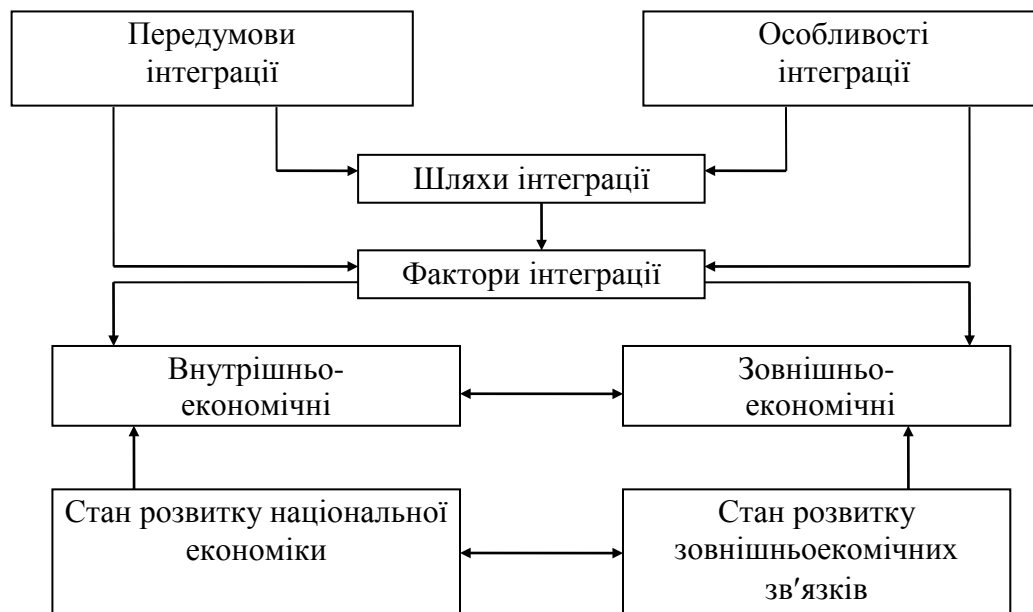

Рис. 2. Формування факторів інтеграції.

Серед *внутрішньоекономічних* факторів принциповим є перехід України до ринкової економіки, для чого потрібні розроблення і реалізація довгострокової програми. Така програма має враховувати сучасний соціально-економічний стан та особливості України і бути адаптованою до еволюціонізуючого зовнішнього ринкового середовища і спиратися на досвід переходу до ринкових відносин інших постсоціалістичних країн.

Дія зовнішньоекономічних факторів інтеграції обумовлена, з одного боку, станом розвитку форм зовнішньоекономічної діяльності, а з другого – середовищними умовами розвитку. Зовнішньоторгівельна діяльність України в останні роки зберегла негативні тенденції в експорті-імпорті товарів і послуг, а саме переважно сировинна спрямованість експорту, нераціональність товарної структури імпорту, деформована географічна структура експорту та імпорту аж до монопольної залежності від окремих країн, вкрай нерівномірне розміщення експортного потенціалу країни. На зовнішню торгівлю впливали й такі несприятливі фактори, як неконкурентоспроможність більшості підприємств,

товарів у якісно нових умовах зовнішньої торгівлі, велика зовнішня заборгованість, недієва система митного контролю, нерегульованість торгівельно-економічних відносин з країнами ближнього зарубіжжя, нерозвиненість інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності, у тому числі інформаційної, кадрова незабезпеченість на всіх рівнях здійснення і регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Отже, незважаючи на зміни в господарській практиці України, загалом вона не має необхідних економічних і соціальних передумов для включення в принципово нову для неї систему економічних відносин. Для включення в світовий процес інтеграції та регіоналізації Україні належить створити нову економічну систему, подолавши кризу економіки, відкритися зовнішньому світові, налагодити і зробити активними взаємовигідні економічні зв'язки з іншими країнами [6].

На сьогодні ефективна інтеграція України до світового економічного простору є нагальним завданням розбудови державності та економіки, але для того, щоб цей процес дійсно приніс очікувані результати, необхідно усвідомити деякі особливості інтеграції України.

По-перше, Україна ще не визначилась повною мірою з основними напрямками і механізмом структурної перебудови економіки критерії якої повинні вироблятися з врахуванням особливостей розвитку світової системи господарювання а також реальних можливостей і напрямів інтегрування до неї України. По-друге, дуже гостро стоять питання як безпеки у сфері зовнішньоекономічних відносин, так і взагалі економічної безпеки, які необхідно вирішувати з позицій активного конкурентного протистояння на світовому ринку. По-третє, існують певні суперечності регіонального характеру, усунення яких можливе тільки на довгострокових договірних засадах шляхом активного включення до інтеграційних процесів з визначенням глобальних національних пріоритетів та їх збалансування з іншими, що існують у світовому економічному просторі. По-четверте, спроби активного спілкування та діалогу з міжнародними фінансовими інститутами – як гарантими входження України до світового ринку і оновлення економіки – поки що спричиняють неадекватну реакцію широких кіл української громадськості, оскільки досі не визначено чітко орієнтири нашої держави ні в

розвитку її внутрішньої економіки, ні в пошуках її майбутнього місця в світовому господарстві.

Особливості України як потенційної учасниці міжнародних економічних угруповань наступні: відсутність досвіду державності, нерозробленість політико-правових регуляторів та інструментів, нерозвиненість ринкових відносин, інерція погіршення економічного стану, запас соціальної витримки населення, який виснажується, розміщення в регіоні, що характеризується інтеграцією високого рівня, конкурентність щодо аналогічних інтересів країн східної Європи.

Україна, як суверенна держава, поки що винятково несуттєво впливає на інтеграційні процеси, що відбуваються в світовій економіці, залишаючись протягом довгого часу осторонь головних світогосподарських процесів. Наприкінці двадцятого століття, коли було відкинута багаточисельні ідеологічні догми, Україна лише почала брати активну участь в сучасних процесах інтеграції та глобалізації. Перебуваючи в центрі Європи, поряд з державами, що активно перебудовують свої економіки, Україна помітно відстала та не встигає за процесами, що відбуваються в сусідніх державах. Приймаючи до уваги ресурси та географічне положення України, а також конкретні умови, які створює світова економіка кожній державі, Україна повинна знайти свій шлях прискорення структурних перетворень з метою посилення своєї ролі в світовій економіці. Україна робить лише перші кроки на світовій арені. В цих умовах належить вирішити велику кількість принципово важливих проблем переходячи до економіки відкритого типу за короткий проміжок часу. Помилки на цьому шляху можуть призвести до того, що зовнішня конкуренція стане не сприятливим, а руйнуючим фактором української економіки. Вся логіка розвитку України на найближчі десятиліття підказують необхідність балансування відносин з Заходом, де вона граничить з ЄС та на сході з Росією та іншими країнами СНД. Як показує практика глобалізації все більше набирає сили процес регіоналізації світового економічного простору. Одним з найважливіших етапів в інтеграції України у світовий простір є входження України до ЄС.

Формуючи власну інтеграційну політику, Україна має визначитися з відповідними середньо- та довгостроковими пріоритетами, виходячи з сучасних

умов функціонування національної економіки. Середньострокові інтеграційні пріоритети перебувають у двох різноспрямованих векторах. З одного боку, обережне ставлення до участі в інтеграційних угрупованнях країн з високим рівнем наднаціонального регулювання, зумовлена особливостями України як самостійного суб'єкта інтеграції. З другого, неможливість тривалого "позаінтеграційного" розвитку в регіоні, де масштаби і динаміку економічної інтеграції визначають не лише внутрішні, а й потужні зовнішні (глобальні) фактори (рис.3).

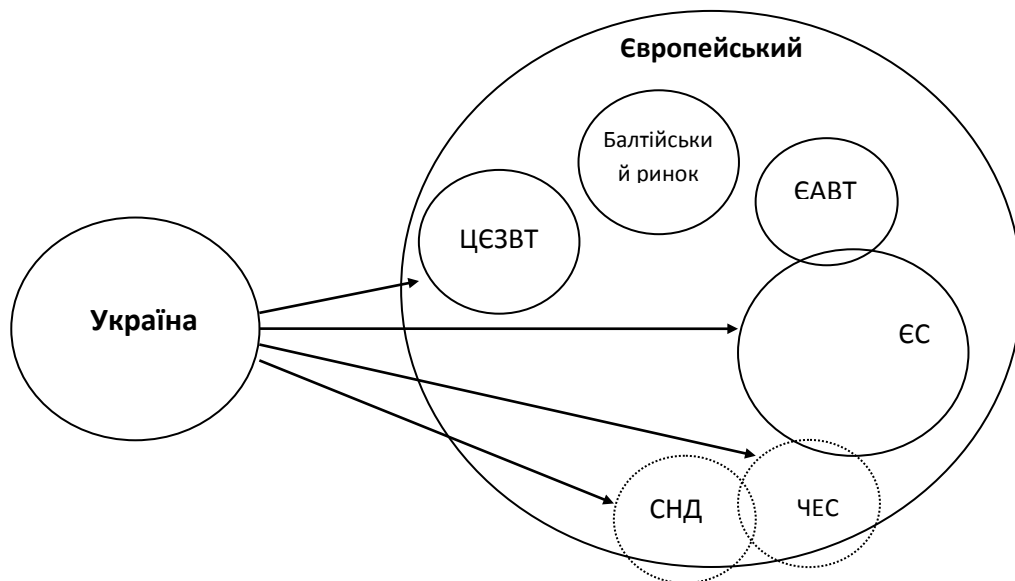

Рис. 3. Зовнішні (глобальні) фактори

Інтеграційна політика щодо східноєвропейських країн має орієнтуватися на відновлення ефективних традиційних зв'язків в сфері міжнародної спеціалізації та кооперування. Зокрема, ефективними формами інтеграції з цими країнами стають субрегіональні угруповання. Значний вплив на розвиток такої інтеграції можуть справляти спеціальні вільні економічні зони різних типів, які доцільно створити у відповідних регіонах України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, не зважаючи на низку проблем Україна всеж таки досягла деяких результатів в процесі інтеграції до світової системи господарських зв'язків:

- Україні вдалося зберегти свій суверенітет від спокус втягнення в реінтеграційні процеси в СНД;
- Україна врегулювала певним чином на політичному та правовому рівнях свої стосунки з НАТО так і у східному напрямку з Росією;

- Україні вдалося стати членом Ради Європи, формалізувати взаємини з ЄС та увійти до низки перспективних регіональних інтеграційних утворень, таких як Центральноевропейська ініціатива (ЦЄІ), Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС). Україну розглядають як важливого партнера в новій системі три- та багатосторонніх відносин країн Центральної та Східної Європи.

Завжди виключно складно прогнозувати майбутнє і шляхи розв'язання основних проблем, що стоять перед суспільством. Сьогодні, коли всесвітowa співдружність знаходиться на етапі глобалізації і супутніх їй процесів регіоналізації, ще складніше передбачити перебіг подій в майбутньому. Особливо складно передбачити шляхи розвитку країни під часом трансформації її економіки, коли ще не зроблено кінцевий вибір найбільш сприятливої моделі розвитку ринкової економіки. Дає надію те, що з'явилися елементи стабільності і деякого прогресу в економіці, які поки що виглядають досить незначними в порівнянні з результатами, досягнутими сусідніми країнами, що переживають ті ж труднощі перехідного періоду.

Література

1. Можаяев П.А. Пространственные структуры мирового хозяйства / П.А. Можаяев // Пресс – Соло, 1999 – 280 с.
2. Юрченко А.Е. Взаимосвязь процессов регионализации и интеграции. – Вестник МСУ. Харьков. – 2006. т.IX. №1 – с.12-14.
3. Мироненко Н.С. Пространственные структуры мирового хозяйства / Н.С. Мироненко, П.Ю. Фомичев, Б.А. Гитер // Пресс – Соло, 1999. – 324 с.
4. Социально – экономическая география зарубежного мира / Под ред. В.В. Вольского. – М.: Крон - пресс, 1998. – 592 с.
5. Адміністративна реформа в Україні: шлях до Європейської інтеграції: Зб. наук. пр. – К., 2008. – 315 с.
6. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком : Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2007. – 225 с.
7. Трансформацій і процеси економіки України в регіональному вимірі / За ред. проф. Школи І. М. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2004. – 360 с.